

Вноснитѣ мита се наричали *кумеркъ* (commercium), както и у византийцитѣ (κομμερχιον) и до сега у турцитѣ. Дубровничанитѣ не плащали мита нито при проходите на клисури, нито при преминаването въ бродъ, презъ мостъ, по пжтища, нито при градскитѣ врати. Венециянитѣ плащали споредъ договора отъ 1352 г. de comerchio 3% и въ пристанищата за всѣка голѣма търговска гемия две перпери, а за малка една перпера alborazzo (arboragium); генуезцитѣ, споредъ договора имъ съ Иванко отъ 1378 г. — 1% при вносъ, 1% при износъ, 2% при транзитъ. Вирпинскитѣ хрисовулъ споменува още митата *мостнина* (мостово право) и *броднина* (при бродоветѣ); последното въ 1387 г. се нарича вече по гръцки диава̀то (διαβατικόν). Плащало се сергийно право и по пазаритѣ (на форосѣхъ).

Углавнитѣ глоби съставляли сжщо тъй не малкъ изворъ за приходи. Нарушение правоспособността на единъ манастиръ при Константина било глобявано съ 6 перпери; чиновникъ, който предприемалъ да води сждебни дѣла противъ привилегии на манастиритѣ, плащалъ въ *димосията* (δημοσιον, fiscus) като глоба нѣколко жълтици (златни монети).

19. *Монети*. Подробень списъкъ на разнитѣ видове старобългарски монети имаме въ търговския договоръ на Венеция съ царь Александра отъ 1352 г.⁸⁶ *Перпера* (πέρπυρον) била златна монета, съдържаща 16²/₃ карата злато⁸⁷; *златица* на вирпинската грамота, вѣроятно, е тъждествена съ нея. Обикновената сребърна монета се наричала *грошъ* и се дѣлила на 6 *аспери*. Една перпера била равна на 6 гроша и 5 аспери. Имало и медни монети, често вдлъбнати. Все още не ни е известна нито една монета, която да е отъ времето преди 1018 г. Монетитѣ на търновскитѣ царе сж сѣчени по византийски образъ, съ изключение на монетитѣ на Михаила Асена, които сж копие на венецианскитѣ и носятъ върху си латински надписи (Michael Asenus imperator); Срацимиръ сжщо така следвалъ венецианскитѣ образци. Надписитѣ съдържатъ повечето мжчни за разчитане монограми. Проф. Любичъ въ южнославянската си нумизматика е описалъ 224 парчета, които, съ изключение на 12, всички сж сребърни и сж пуснати само отъ 8 царе⁸⁸. Отъ 12-тѣ царе, нѣкои отъ които, като Калоянъ, Константинъ и Александъръ, сж царували много години, и до сега нѣмаме още нито една монета. Въ самата България, разбира се, никой до сега не е събиралъ славянски монети; а въ сбиркитѣ на западъ, вѣроятно, ще да има много български екземпляри досега неизвестни.

20. *Селско стопанство*. Сведения за него се срѣщатъ въ актоветѣ, гдето се изброяватъ „*стаси* (στάσις, владения) и *прилежания*“ на манастиритѣ и се описватъ тѣхнитѣ *межда* или *синоръ* (σύνορος, новобългар. санѣръ). Село (както и въ Сърбия) се нарича пакъ *село* или *селище*, а прѣснати дворове — *заселки*. Край рѣкитѣ и потоцитѣ имало *млини*, *воденици*, *жрѣнки* или *мѣста жрѣнчана* (μολών, pistrinum). Много добре познатата ни по сръбскитѣ паметници дума *катунъ*, която означава овчарска колиба, се срѣща и въ вирпинската грамота; и до сега още въ Балкана при Котелъ има село Катунище⁸⁹.

Мѣстото за оранъ се нарича *нива* или *нивие*⁹⁰. Градинитѣ се наричатъ отчасти по славянски *градини* (както и днесъ още), *врѣти* и *врѣтогради*, отчасти, както и въ Сърбия, по гръцки *периволъ* (τὰ περιβόλια) и *кипуриа* (κηπούριον). Отъ плоднитѣ дървета се споменуватъ черешитѣ (*чрѣшовены*, Вирп.) и орѣхитѣ (орѣшие, 1347). Лозята (виноградъ, лозие) у сѣрбитѣ и българитѣ водятъ началото отъ лозарското стопанство на римлянитѣ. Ливадата се наричала тогава, както и днесъ у всички славянски племена, *ливада* (λιβάδιον) или *сѣвнокосъ*. Пасбищата (пашища) се разпадали на лѣтни — *лѣтовища*, планински, и зимни — *зимовища* (по долините). Грамаднитѣ стада рогатъ добитѣкъ,